

اثر بخشی آموزش مهارت ارتباطی بر پیشرفت تحصیلی و موفقیت دانش آموزان

فردوس کاظمی دلیوند^۱، الهام ده یادگاری^۲، پرستو صادقی^۳

^۱ کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال.

^۲ استادیار، دانشگاه آزاد اسلامی سیرجان.

^۳ کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات کرمانشاه.

نام نویسنده مسئول:

الهام ده یادگاری

چکیده

آموزش مهارت ارتباطی فرآیندی است که از طریق آن آموزش های لازم از راه پیام رد و بدل و تفسیر می شوند و در یک ارتباط موثر یک اشتراک معنی بین افراد شرکت کنندگان بوجود می آید و به یک تفاهم مشترک می رسند. پژوهش حاضر با هدف اثربخشی آموزش مهارت های ارتباطی بر میزان پیشرفت تحصیلی و موفقیت دانش آموزان انجام شد. جامعه آماری پژوهش راه کلیه دانش آموزان پایه سوم ابتدایی منطقه سه تهران به تعداد ۱۱۲۵ نفر تشکیل دادند و تعداد ۳۰ نفر به عنوان حجم نمونه به روش نمونه گیری تصادفی در دسترس انتخاب شدند. آزمودنی ها ۱۰ جلسه آموزش مهارت ارتباطی دریافت کردند. ابزار مورد استفاده در این پژوهش، آزمون انگیزه پیشرفت هرمنس و معدل پایان ترم دانش آموزان بود که برای سنجش میزان پیشرفت تحصیلی و موفقیت تحصیلی استفاده شد. داده ها با استفاده از نرم افزار SPSS24 و آزمون تحلیل کواریانس مورد تحلیل قرار گرفتند. سطح معناداری پژوهش $P < 0/005$ بود. در این پژوهش از روش نیمه آزمایشی استفاده شد و نتایج پژوهش نشان داد که آموزش مهارت های ارتباطی بر میزان پیشرفت تحصیلی و موفقیت تحصیلی تأثیرات مثبت و معنی داری دارد.

واژگان کلیدی: آموزش مهارت ارتباطی، پیشرفت تحصیلی، موفقیت تحصیلی.

مقدمه

تاثیر آموزش مهارت‌های ارتباطی (گفت و شنود) در پیشرفت تحصیلی مقوله‌ای است که از دیر باز از دیدگاه‌های مختلف روان‌شناسی فرهنگی و اجتماعی مورد توجه بوده است. تجربه ثابت نموده که مقوله بر پیشرفت تحصیلی و موفقیت بدون در نظر گرفتن الگوهای ارتباطی آموزش و مهارت میسر نخواهد شد و نقشی موثر در توسعه کیفیت علمی نخواهد داشت. تحقیقات نشان می‌دهد که قریب ۷۰٪ از خطاها صرفاً ناشی از ارتباطات نامؤثر است (کول، ۱۳۸۶). بدون برقراری ارتباطات موثر مفهوم «بهترین برنامه» بی‌معنی است. موفقیت تحصیلی از جمله اهداف اساسی برنامه‌های آموزش و از جمله مهمترین نگرانی‌های مسئولین آموزش و خانواده‌های دانش‌آموزان می‌باشد (سلمانیان و کاظم نژاد، ۲۰۱۳). منظور از موفقیت تحصیلی، پیشرفت در امر تحصیل است که می‌تواند به مهارت در امری خاص یا تخصص در بخشی از دانش منجر شود. در نظام آموزش از پیشرفت تحصیلی برای دستیابی به اهداف آموزشی مورد نظر در هر دوره‌ی آموزشی است (مهاجر، ۱۳۸۱). موفقیت تحصیلی به وسیله آزمون‌ها یا ارزیابی‌های مستمر سنجیده می‌شود؛ با این وجود، توافقی روی این مسئله وجود ندارد که چطور می‌توان به بهترین شکل، آن را آزمون و یا اینکه مهمترین ابعاد موفقیت تحصیلی چه عواملی هستند (خدایی، ۲۰۰۹). به طور معمول میزان نمرات کسب شده در این آزمون‌ها، معیاری جهت سنجش موفقیت تحصیلی احساس می‌گردد. موفقیت تحصیلی تأثیرات مستقیمی بر جایگاه یک فرد در ساختار شغلی و درآمد وی دارد و می‌تواند در موفقیت تحصیلی فرزندان در آینده نیز نقش داشته باشد (جمالی و همکاران، ۲۰۱۲). پیشرفت تحصیلی تقریباً در اکثر پژوهش‌های انجام شده در این زمینه در شکل کمی آن با معدل دروس فرد در مدرسه، دانشگاه یا هر محیط آموزشی دیگر که فرد در آن تحصیل می‌کند سنجیده می‌شود (مهرافروز، ۱۳۸۷).

دودانگه (۱۳۷۵) پیشرفت تحصیلی را موفقیت فرد در یک یا چند موضوع درسی می‌داند. چنین موفقیتی را معمولاً با آزمون‌های استاندارد شده تحصیل اندازه‌گیری می‌کنند. همچنین این مفهوم بر پیشرفت در کلاس آن‌طور که در کار مدارس ارزیابی می‌شود نیز اطلاق می‌شود. علاوه بر این سیف (۱۳۸۲)، پیشرفت تحصیلی را موفقیت فراگیران در رسیدن به اهداف دوره آموزش تعریف می‌کند. یکی از مشکلات شایع نظام آموزشی در بسیاری از کشورهای جهان، پدیده‌ی افت تحصیلی است که زبان‌های علمی، فرهنگی و اقتصادی زیادی متوجه دولت‌ها و خانواده‌ها می‌کند. تلاش برای شناسایی عوامل مهم در پیشرفت تحصیلی و آرایه‌ی راهبردها و انجام اقداماتی در جهت کاهش خسارات ناشی از افت تحصیلی، مستلزم تحقیقات بسیار در این زمینه است. یکی از ابعاد پیشرفت در آموزش، پیشرفت تحصیلی است که مفهوم آن معلومات یا مهارت‌های اکتسابی عمومی یا خصوصی در موضوع درسی است که معمولاً به وسیله‌ی آزمایش‌ها یا نشانه‌ها یا هر دو- که معلمین برای دانش‌آموزان وضع می‌کنند- اندازه‌گیری می‌شود (شعاری نژاد، ۱۳۸۴).

آموزش، همواره با مشکلاتی در زمینه‌ی محدودیت‌های آموزش و پژوهش روبه‌رو بوده است و تحقق اهداف از پیش تعیین‌شده تا حد زیادی بستگی مستقیم به میزان موفقیت دانش‌آموزان دارد. دانش‌آموزان، بنا به دلایلی، از امکانات آموزشی و پژوهشی به‌طور یکسان برخوردار نیستند؛ به‌طوری‌که در بیش‌تر مدارس، همه‌ساله دانش‌آموزانی وجود دارند که به‌دلیل عدم موفقیت در تحصیل، با مشکلاتی روبه‌رو هستند (شریفیان، ۱۳۸۱).

پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، در کسب موفقیت‌های آتی آنها از اهمیت به‌سزایی برخوردار است و عدم توجه به این‌شد. هم‌چنین شکست تحصیلی، علاوه بر مشکلاتی که برای فرد دانش‌آموز و خانواده‌ی وی ایجاد می‌کند، خسارات فراوانی را نیز برای جامعه در پی خواهد داشت، چراکه باعث به‌هدر رفتن میزان قابل توجهی از امکانات، منابع و استعدادهای بالقوه‌ی انسانی و اقتصادی شده، اثرات غیر قابل جبرانی را در ابعاد فردی و اجتماعی بر جای می‌گذارد (منیری، ۲۰۰۶).

دانش‌آموزان هر جامعه به‌عنوان قشر کارآمد و آینده‌سازان هر کشور، گروهی هستند که بخش عمده برنامه‌ریزی و بودجه‌ی هر کشور را به خود اختصاص می‌دهند. پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، در کسب موفقیت‌های آتی آنها از اهمیت بسزایی برخوردار است. بنابراین شناسایی فاکتورهای موثر در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان و توجه به آن‌ها، گامی به‌سوی توسعه‌ی پایدار می‌باشد. موفقیت تحصیلی از جمله مسائلی است که در بسیاری از مطالعات مورد توجه قرار می‌گیرد. موفقیت به پاسخ یا عملی گفته می‌شود که طی آن شخص به هدف برسد، یا، موفقیت یک گام قطعی است که به سمت هدف برداشته می‌شود، ولی در تعلیم و تربیت و موقعیت‌های تحصیلی، موفقیت به درجه‌ای از کارایی اطلاق می‌شود که فرد به فراخور توانایی‌هایش در پیشرفت‌های خود به رضایت شایسته می‌رسد (زمانی و امیری، ۲۰۰۳). موفقیت تحصیلی به عوامل مختلفی بستگی دارد که از آن جمله می‌توان به عوامل فردی، اجتماعی، تحصیلی، آموزشی و روان‌شناختی اشاره کرد. بررسی این عوامل و تعیین میزان سهم هر کدام در پیشرفت تحصیلی به تعیین راهکارهایی برای شناخت عوامل موثر در موفقیت و افت تحصیلی منجر می‌شود و این به برنامه‌ریزان آموزشی کمک می‌کند تا عوامل مثبت‌تاثیرگذار را بهبود بخشند و از تأثیر عوامل منفی بکاهند (پارکینس، ۱۹۹۷). بنابراین، توجه به عواملی که منجر به پیشرفت تحصیلی شده و مانع از افت آن گردد، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. مطالعات تأثیر عوامل متعددی را در موفقیت دانش‌آموزان مورد بررسی قرار دادند. یکی از این عوامل آموزش مهارت‌های ارتباطی می‌باشد. آموزش مهارت و حرفه ارتباطی یکی از نشانه‌های عملیاتی انسان توسعه یافته است که زمینه‌های رشد و سلامت روان را فراهم می‌کند.

نماید. آموزش و اطلاعات جدید، توقعات جدیدی را در افراد ایجاد و بعد از مدتی اطلاعات تبدیل به روش کار و مهارت می گردد. آموزش در دو سطح رسمی و غیر رسمی وسیله و ابزار پرورش است توسعه منابع انسانی که بر حوزه وسیعی از مهارت‌ها و توانایی‌ها تاکید می کند یکی از عوامل مهم دخیل در آن آموزش و مهارت است (رومر، ۱۳۸۳). اهمیت ارتباط در زندگی انسان به حدی است که برخی از صاحب نظران، اساس رشد انسانی، آسیب های فردی پیشرفت های بشری (نامدار و همکاران، ۱۳۸۷) و توفیق در بیشتر حوزه های زندگی را در فرایند ارتباط دانسته اند (چاری و دلاور پور، ۱۳۸۵). همچنین دانش، مهارت و تخصص عامل اصلی در کارایی نیروی انسانی است از این رو گرایش به افزایش کیفی زندگی افراد جزء اهداف آموزش در ارتباطات است. زیر بنای اصلی و کانون زندگی سالم از حیث روان، گسترش آموزش و روابط عمومی عقلانی است بنابراین اساسی ترین بخشی که برای ایجاد رضایت مندی در افراد باید مورد توجه گیرد آموزش مهارت ارتباطی (گفت و شنود) است. از آنجا که ارتباط مؤثر در زمینه ی یادگیری می تواند بسیار مفید باشد و بیشترین بخش یادگیری دانش آموزان در محیط مدرسه و توسط معلمین صورت می گیرد و چنانچه این آموزش ها در جهت بهبود وضعیت و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان باشد بنابراین لازم دانسته شد که تأثیر آموزش مهارت های ارتباطی در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان سنجیده شود.

آموزش مهارت ارتباطی فرآیندی است که از طریق آن آموزش های لازم از راه پیام ردوبدل و تفسیر می شوند و در یک ارتباط مؤثر یک اشتراک معنی بین افراد شرکت کنندگان بوجود می آید و به یک تفاهم مشترک می رسند و بنابراین این معنی در یک فرایند ارتباط نقش اساسی دارد. تکنولوژی اگرچه آموزش لازم را برای مردم فراهم آورده است اما از طرفی مشکلاتی را نیز در این راه فراهم ساخته است. از این رو توجه زیاد به تکنیک های آموزشی مدرن سبب بی توجهی به ارتباطات گفتاری و شنیداری می شود با توجه به مباحث ذکر شده ضروری است که اقداماتی انجام گیرد تا مشکلات ناشی از ارتباطات نامؤثر و رفتارهای غیر منطقی در پیشرفت تحصیلی و موفقیت کاهش یابد. از آنجایی که می توان یکی از حساس ترین و مهمترین اهداف هر جامعه را آموزش ارتباطی دانست لذا بهتر است که چگونگی اثربخشی ارتباطات همچنین رفتارهای منطقی آنها جهت بهتر شدن فضای آموزشی و کیفیت بررسی گردد. آموزش مهارت ارتباطی از ارکان مهم تحقیق با پیشرفت آموزشی آموزش ارتباط و تعامل با دیگران است. کلمه ارتباط به معنای عمومی کردن و در معرض عموم قرار گرفتن است ارتباط برخی مفاهیم و تفکرات و معانی و پیام ها را به دیگران و عموم گسترش می دهد همچنین ارتباط فرآیندی است آگاهانه یا نا آگاهانه خواسته یا نا خواسته که از طریق آن احساسات و نظریات به شکل پیام هایی کلامی یا غیرکلامی بیان شده که در بعد تاثیرگذاری به عنوان تبلیغ از آن یاد می شود (رستمی، ۱۳۸۲).

اگرچه پژوهش های متعددی در زمینه ی مهارت های ارتباطی و پیشرفت تحصیلی صورت گرفته است اما ضروری است که عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی و ارزشیابی مبتنی بر مهارت های ارتباطی مورد توجه قرار گیرد بر این اساس اکنون این سؤال مطرح است که آیا مهارت های ارتباطی بر پیشرفت و موفقیت تحصیلی نقش دارد؟ و در این راستا هدف کلی مطالعه ی حاضر عبارت است از: تعیین اثربخشی آموزش مهارت ارتباطی بر پیشرفت تحصیلی و موفقیت دانش آموزان پایه سوم ابتدایی منطقه سه تهران در سال تحصیلی ۹۶-۹۷. و اهداف جزئی نیز در راستای عنوان پژوهش بشرح زیر می باشند:

تعیین تاثیر آموزش مهارت های ارتباطی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان پایه سوم ابتدایی منطقه سه تهران در سال تحصیلی ۹۶-

۹۷

تعیین تاثیر آموزش مهارت های ارتباطی بر موفقیت تحصیلی دانش آموزان پایه سوم ابتدایی منطقه سه تهران در سال تحصیلی ۹۶-

۹۷

همچنین فرضیه های تحقیق برخاسته از اهداف تحقیق عبارت اند از:

آموزش مهارت ارتباطی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تاثیر دارد.

آموزش مهارت ارتباطی بر موفقیت تحصیلی دانش آموزان تاثیر دارد.

روش پژوهش

این پژوهش از نوع نیمه آزمایشی با طرح پیش آزمون- پس آزمون است. بنابراین شامل دو گروه آزمایش و کنترل است. در این پژوهش تاثیر آموزش مهارت های ارتباطی (متغیر مستقل) بر پیشرفت تحصیلی و موفقیت تحصیلی (متغیرهای وابسته) دانش آموزان مورد مطالعه قرار گرفت و از طرح پیش آزمون - پس آزمون با گروه کنترل استفاده شده است. اجرای این روش به این صورت بود که اول پیش آزمون انگیزش پیشرفت و معدل ترم دانش آموزان در بین دو گروه سنجیده شده و بعد از آن متغیر مستقل یا آموزش در ده جلسه بر روی گروه آزمایش اجرا شده و بعد از اتمام جلسات پس آزمون از هر دو گروه گرفته شده است و اثر آموزش در گروه آزمایش که آموزش را دریافت کردند ملاحظه شد و میزان پیشرفت و موفقیت تحصیلی گروه آزمایش نسبت به گروه کنترل سنجیده شد. برای تشکیل گروه ها با استفاده از روش

نمونه گیری در دسترس به صورت تصادفی نیمی از آزمودنی ها در گروه اول (۱۵ نفر) یعنی گروه آزمایشی و نیمی دیگر در گروه دوم (۱۵ نفر) یعنی گروه کنترل جایگزین شدند. دیاگرام این طرح به شکل زیر می باشد:

جدول شماره (۱): طرح پیش آزمون و پس آزمون با گروه کنترل

گروه	پس آزمون	متغیر مستقل	پیش آزمون
آزمایش	T2	X	T1
کنترل	T2	-----	T1

جامعه آماری این تحقیق شامل تمامی دانش آموزان پایه سوم ابتدایی منطقه سه تهران در سال تحصیلی ۹۶-۹۷ می باشد که جهت انتخاب حجم نمونه، تعداد ۳۰ نفر با استفاده از روش در دسترس انتخاب شدند.

ابزارهای پژوهش

به منظور گردآوری داده‌های میدانی از پرسشنامه‌ی ذیل استفاده شد:

انگیزه پیشرفت هرمنس (AMT)

آزمون انگیزه پیشرفت هرمنس توسط هوبرت هرمنس ساخته شده و شامل ۲۹ ماده است و به صورت ۴ گزینه‌ای پاسخ داده (AMT) آزمون انگیزه پیشرفت هرمنس می‌شود و دامنه تغییرات نمرات از ۲۹ تا ۱۱۶ است. نمره بالاتر در آزمون، انگیزه پیشرفت بالاتر را نشان می‌دهد. هرمنس برای نوشتن سؤالات پرسشنامه انگیزه پیشرفت، ده ویژگی را که افراد دارای انگیزش پیشرفت بالا را از افراد با انگیزش پیشرفت پایین متمایز می‌کند و از بررسی تحقیقات قبلی بدست آورده است، به عنوان مبنا و راهنما برای انتخاب سؤالات برگزیده است. ابتدا وی ۹۲ سؤال را برای پرسشنامه تهیه کرد و در نهایت بر اساس میزان ضریب همبستگی که بین هر سؤال با رفتار پیشرفت مندان بدست آورد، ۲۹ سؤال چندگزینه‌ای را به عنوان پرسشنامه نهایی انگیزش پیشرفت انتخاب کرد. ده ویژگی که افراد دارای نیاز به پیشرفت بالا را از افراد با نیاز به پیشرفت پایین متمایز می‌کند و به عنوان مبنائی برای نوشتن سؤالات پرسشنامه استفاده شده، عبارتند از: ۱- بالا بودن سطح آرزو ۲- انگیزه قوی برای تحرک به سوی بالا ۳- مقاومت طولانی در مواجهه با تکالیف با سطح دشواری متوسط ۴- تمایل به - اعمال تلاش مجدد در انجام تکالیف نیمه تمام ۵- درکی پویا از زمان، یعنی درک این موضوع که امور سریع روی می‌دهند ۶- آینده‌نگری ۷- توجه به ملاک شایستگی و لیاقت در انتخاب دوست و همکار ۸- بازشناسی از طریق عملکرد خوب در کار ۹- انجام کار به بهترین شکل ممکن ۱۰- رفتار مخاطره‌آمیز پایین (ابوالقاسمی، ۱۳۸۱). در مطالعه اسلید و راش (۱۹۹۱) همسانی درونی مقیاس ۰/۷۴ گزارش شده است. شیخی فینی (۱۳۷۲) همسانی درونی مقیاس را ۰/۸۴ و پایایی بازآزمایی آن را در فاصله ۳ هفته‌ای ۰/۸۲ گزارش کرده است ابوالقاسمی (۱۳۸۱) نیز آلفای کرونباخ مقیاس را ۰/۸۱ گزارش کرد. در یک مطالعه دیگر در ایران پایایی پرسشنامه با استفاده از آلفای کرونباخ پرسشنامه ۰/۷۸ و با استفاده از تنصیف ۰/۷۱ به دست آمد. همچنین روایی ملاکی پرسشنامه با محاسبه همبستگی با پرسشنامه توصیف خود گیزی ۰/۸۴ محاسبه شد (سلیمانی فر و شعبانی، ۱۳۹۲). نمره گذاری در عبارات ۱، ۴، ۹، ۱۰، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۲۰، ۲۳، ۲۷، ۲۸، ۲۹ به ترتیب زیر می باشد: گزینه الف: ۱؛ نمره؛ گزینه ب: ۲؛ نمره؛ گزینه ج: ۳؛ نمره؛ گزینه د: ۴؛ نمره

ولی در عبارات ۲، ۳، ۵، ۶، ۷، ۸، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۱، ۲۲، ۲۴، ۲۶، ۲۵ برعکس می باشد یعنی گزینه الف: ۴؛ نمره؛ گزینه ب: ۳؛ نمره؛ گزینه ج: ۲؛ نمره و گزینه د: ۱؛ نمره. شایان ذکر است که در این آزمون نمره بالاتر نشان دهنده انگیزه پیشرفت بیشتر است.

موفقیت تحصیلی:

تعیین میزان یادگیری دانش آموز در طول یک نیمسال تحصیلی و یک سال تحصیلی که به وسیله‌ی یک آزمون در پایان دوره‌ی آموزشی اندازه گیری می‌شود.

برنامه‌ی آموزشی اجرا شده

بازی درمانی عروسکی:

در پژوهش حاضر مداخله‌های مهارت‌های ارتباطی طی ۱۰ جلسه ۲ ساعته و هفته‌ای دو جلسه به صورت گروهی انجام شد.

جدول شماره (۲): جلسات و موضوعات هر جلسه

جلسه	موضوع
اول	معارفه اعضای گروه به یکدیگر
دوم	ارتباط و ارتباط میان فردی
سوم	ارتباط بین فردی
چهارم	ویژگی‌های ارتباط کلامی و غیرکلامی
پنجم	تقویت، پاداش و رفتار اجتماعی
ششم	انتقاد کردن و انتقاد پذیرفتن
هفتم	انواع گوش کردن، موانع گوش کردن، تسلط بر مهارت های گوش کردن در حین رابطه
هشتم	انواع ابراز وجود، فواید و کارکردهای آن، قاطعیت در رفتار به همراه انعطاف پذیری
نهم	مراحل شش گانه ابراز وجود و شیوه های بیان نظر خود و پرورش قدرت نه گفتن
دهم	جمع بندی مطالب گفته شده و ایجاد انگیزه در اعضاء برای استفاده از مهارت های آموخته شده در زندگی

یافته ها

فرضیه اول: آموزش مهارت ارتباطی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تاثیر دارد.

جدول شماره (۳): آزمون لون برای همگنی واریانس ها

F	Df1	Df2	معناداری
۰/۰۰۶	۱	۲۸	۰/۵۳۱

جدول شماره (۴): آزمون تحلیل کواریانس پیشرفت تحصیلی در دو گروه کنترل و آزمایش

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	آماره آزمون	P	اتا	توان آزمون
اثربخش آزمون	۳۰/۲۱۷	۱	۲۹/۲۱۴	۷/۵۴۵	۰/۰۸	۰/۲۸۹	۰/۸۷۹
اثر متغیر مستقل	۳۲/۸۱۲	۱	۳۳/۵۴۷	۸/۵۲۱	۰/۰۰۵	۰/۲۳۵	۰/۸۹۹
خطا	۹۵/۲۵۰	۲۷	۳/۴۲۶				
کل تعدیل شده	۱۶۸/۶۶۷	۲۹					

همانگونه که در جداول بالا مشاهده می گردد مقدار آماره آزمون برابر با (۸/۵۲۱) گردیده است که چون $P < ۰/۰۱$ ، این مقدار در سطح یک درصد معنادار شده است. بنابراین بین پیشرفت تحصیلی در دو گروه کنترل و آزمایش در پس آزمون پس از کنترل تاثیر پیش آزمون تفاوت معنادار وجود دارد. بنابراین آموزش مهارت ارتباطی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان در دو گروه کنترل و آزمایش تأثیر معنادار دارد. فرضیه دوم: آموزش مهارت ارتباطی بر موفقیت تحصیلی دانش آموزان تاثیر دارد.

جدول شماره (۵): آزمون لون برای همگنی واریانس ها

F	Df1	Df2	معناداری
۰/۰۰۹	۱	۲۸	۰/۷۸۲

جدول شماره (۶): آزمون تحلیل کواریانس موفقیت تحصیلی در دو گروه کنترل و آزمایش

منبع تغییرات	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	آماره آزمون	p	اتا	توان آزمون
اثربخش آزمون	۸۹/۷۵۴	۱	۸۷/۸۵۴	۶/۶۳۴	۰/۰۲	۰/۲۷۴	۰/۷۵۱
اثرمتغیرمستقل	۴۰/۳۶۸	۱	۳۹/۶۹۸	۴/۶۵۸	۰/۰۵	۰/۱۵۴	۰/۴۶۵
خطا	۳۲۱/۷۲۳	۲۷	۱۲/۸۷۵				
کل تعدیل شده	۴۳۶/۲۳۷	۲۹					

همانگونه که در جداول بالا مشاهده می‌گردد مقدار آماره آزمون برابر با (۴/۶۵۸) گردیده است که چون $P < 0.05$ ، این مقدار در سطح پنج درصد معنادار است. بنابراین موفقیت تحصیلی در دو گروه کنترل و آزمایش در پس آزمون پس از کنترل تأثیر پیش‌آزمون تفاوت معنادار وجود دارد. بنابراین آموزش مهارت ارتباطی بر موفقیت تحصیلی دانش آموزان در سطح پنج درصد تأثیر معنادار داشته است.

بحث و نتیجه گیری

فرضیه‌ی اول: آموزش مهارت ارتباطی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تأثیر دارد. در تحقیق حاضر آموزش مهارت ارتباطی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان در دو گروه کنترل و آزمایش تأثیر معنادار دارد. این یافته پژوهش با نتایج تحقیقات رضائیان و همکاران (۱۳۹۲)، موسایی و احمدزاده (۱۳۸۸)، رشیدی (۱۳۸۱)، شهرزاد، ریاست و ضیغمی (۲۰۱۱)، پژوه و همکاران (۱۳۸۹)، سپاه منصور (۱۳۸۶)، رحمتی و همکاران (۲۰۱۰)، تابه فروزان (۱۳۹۰)، سیاوش سکاکی (۱۳۸۵)، سبحانی نژاد و همکاران (۱۳۸۸)، بلاکمن و کریستی (۲۰۰۸)، شهرزاد و همکاران (۲۰۱۱)، نورلیزا و همکاران (۲۰۱۱)، کاگا و بروز (۲۰۰۴) که به تأثیرات آموزش مهارت های ارتباطی بر میزان پیشرفت دانش آموزان اشاره کرده اند، همخوانی دارد.

در تبیین این نتیجه می‌توان اشاره کرد که یکی از متغیرهای مؤثر بر افزایش پیشرفت تحصیلی دانش آموزان، توانایی آنها در مهارت های ارتباطی می باشد و مهارت های ارتباطی کارآمد نقش مهمی در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دارد. دانش‌آموزی که مهارت های ارتباطی کارآمدی دارد ارتباطات مثبتی با معلم و همکلاسی هایش برقرار می کند و محیط مساعدی برای یادگیری خود خلق می کند. دانش آموزانی که مهارت های ارتباطی بالایی دارند، به دنبال معلم هستند با او درباری انجام تکالیف ارتباط برقرار می کنند، به سؤالات او پاسخ می دهند، به معلم لبخند می زنند و به درس فعالانه گوش می دهند و میزان توفیق تحصیلی بیشتری کسب می کنند و علاوه بر کسب احساس رضایت و ارزشمندی درونی، تشویق ها و پیام های مثبتی نیز از اطرافیان دریافت می کنند که در نهایت منجر به پیشرفت تحصیلی آنها می شود.

فرضیه دوم: آموزش مهارت ارتباطی بر موفقیت تحصیلی دانش آموزان تأثیر دارد.

همچنین نتیجه تحقیق حاضر نشان داد که موفقیت تحصیلی در دو گروه کنترل و آزمایش در پس آزمون پس از کنترل تأثیر پیش‌آزمون تفاوت معنادار وجود دارد. بنابراین آموزش مهارت ارتباطی بر موفقیت تحصیلی دانش آموزان در سطح پنج درصد تأثیر معنادار داشته است. این یافته تحقیق با نتایج تحقیقات رضائیان و همکاران (۱۳۹۲)، موسایی و احمدزاده (۱۳۸۸)، رشیدی (۱۳۸۱)، شهرزاد، ریاست و ضیغمی (۲۰۱۱)، پژوه و همکاران (۱۳۸۹)، سپاه منصور (۱۳۸۶)، رحمتی و همکاران (۲۰۱۰)، تابه فروزان (۱۳۹۰)، سیاوش سکاکی (۱۳۸۵)، سبحانی نژاد و همکاران (۱۳۸۸)، بلاکمن و کریستی (۲۰۰۸)، شهرزاد و همکاران (۲۰۱۱)، نورلیزا و همکاران (۲۰۱۱)، کاگا و بروز (۲۰۰۴) که به تأثیرات آموزش مهارت های ارتباطی بر میزان پیشرفت و موفقیت دانش آموزان اشاره کرده اند، همخوانی دارد. در تبیین این نتیجه می توان گفت که تحقیقات نشان می دهد که قریب ۷۰٪ از خطاها صرفا ناشی از ارتباطات ناموثر است (کول، ۱۳۸۶). بدون برقراری ارتباطات موثر مفهوم (بهترین برنامه) بی معنی است. مهارت های ارتباطی کارآمد، نقش مهمی در موفقیت های تحصیلی دانش آموزان دارد (پهلویان، ۲۰۰۵). دانش آموزی که مهارت های ارتباطی کارآمدی دارد، ارتباطات مثبتی با معلم و همکلاسی هایش برقرار می کند و محیط مساعدی برای یادگیری خود خلق می کند (گارسیمسک، وورال و دمیرسوز، ۲۰۰۸). و علاوه بر کسب احساس رضایت و ارزشمندی درونی تشویق ها و پیامدهای مثبتی نیز از اطرافیان دریافت می کنند که در نهایت منجر به پیشرفت و موفقیت تحصیلی آنها می شود از آنجایی که در این پژوهش مهارت های ارتباطی به صورت گروهی آموزش داده می شد، دانش آموزان موفقیت های تحصیلی و ارتباطی همدیگر مشاهده می کردند که می تواند در میزان پیشرفت آنها مؤثر باشد. در این پژوهش می توان گفت که دانش آموزی که مهارت های ارتباطی بالایی دارد امکان دریافت تشویق های کلامی بیشتری را دارند که می تواند در بهبود وضعیت تحصیلی آنها مؤثر باشد. با جمع بندی مطالب مذکور می

توان گفت که آموزش مهارت های ارتباطی به دانش آموزان موجب بهبود وضعیت تحصیلی دانش آموزان گشته و از آن راه در بهبود پیشرفت و موفقیت تحصیلی آنها مؤثر واقع می شود لذا می توان نتیجه گرفت که آموزش مهارت های ارتباطی بر پیشرفت و موفقیت تحصیلی دانش آموزان تأثیر مثبتی دارد.

پژوهشگر در روند پژوهش حاضر با محدودیت هایی رو به رو شد که ممکن است بر کیفیت پژوهش تأثیر گذاشته باشند. در ادامه به برخی از آن ها اشاره می گردد: ۱. با توجه به مقطعی بودن تحقیق حاضر، شاید محقق نتوانسته باشد تصویر کاملی از مهارت های ارتباطی ارائه کند. عوامل اثر گذار بر این متغیر ها از قبیل، گروه های همسالان، کیفیت زندگی، حمایت های اجتماعی رسمی و غیر رسمی، عملکرد خانواده گسترده و متغیر های شخصیتی مختلف باید در پژوهشی گسترده تر، چه از لحاظ زمانی و چه از نظر حجم نمونه، مورد بررسی قرار گیرد. ۲. با توجه به این که دانش آموزان شرکت کننده در تحقیق حاضر گاهی شرکت در جلسات برایشان دشوار بود. این موضوع باعث می شد گاهی جلسات با تاخیر تشکیل شود و یا تعداد شرکت کنندگان کم باشد. لذا پژوهشگر در بعضی مواقع مجبور بود زمانی از جلسات را به ترغیب اعضا جهت شرکت منظم در جلسات اختصاص دهد.

۳. نبود وقت کافی جهت بیشتر باز کردن مسائل آموزشی و همچنین تمرین نکات آموزشی.

۴. تعمیم نتایج این پژوهش باید با احتیاط صورت گیرد، چرا که پژوهش با تعداد محدودی آزمودنی انجام شد و آزمودنی ها، داوطلب شرکت در جلسه بوده و در دانش آموزان شرکت کننده، دانش آموزان با تمایل در جلسات آموزشی شرکت کردند.

۵. عدم امکان کنترل متغیر های مزاحم و عدم تکرار موقعیت آزمایشی نیز از دیگر محدودیت های این پژوهش می باشد.

۶. عدم همکاری برخی از معلمین و مسئولین مدرسه برای ارائه ی اطلاعات تحصیلی دانش آموزان.

در راستای نتایج حاصله از تحقیق پیشنهاد می شود این روش درمانی با دیگر دانش آموزان مناطق دیگر نیز مورد مقایسه قرار گیرد. همچنین به پژوهشگران آینده پیشنهاد می گردد به مقایسه ی میزان تأثیر این آموزش (مهارت های ارتباطی) بر روی دختران و پسران به صورت جداگانه، بپردازند. پژوهش حاضر را می توان روی دانش آموزانی که بزرگسال می باشند انجام داد و حتی می توان تأثیر این روش آموزشی را بر کیفیت زندگی دانش آموزان مورد مقایسه و بررسی قرار داد.

منابع و مراجع

- [۱] احمدی، خدابخش. (۱۳۸۳). بررسی روش مداخله‌ی تغییر شیوه زندگی بر کاهش ناسازگاری زناشویی. رساله‌ی دکتری، دانشگاه تربیت معلم.
- [۲] احمدی، خدابخش. (۱۳۸۸). بررسی عوامل سازگاری بر روابط زوجین و مقایسه‌ی دو روش مداخله‌ی تغییر شیوه زندگی و حل مشکل خانوادگی در کاهش ناسازگاری زناشویی، رساله‌ی دکتری، دانشگاه علامه طباطبائی.
- [۳] احمدی، غلامعلی. (۱۳۸۴). جایگاه و نقش ارزشیابی تحصیلی در آموزش و یادگیری فرایندمدار، اولین همایش ارزشیابی تحصیلی. چاپ اول، تهران: انتشارات تزکیه.
- [۴] اخلاقی. (۱۳۸۸). بررسی و مقایسه بین علاقه‌ی تحصیلی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آمزان و دانشجویان، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، دانشکده‌ی علوم تربیتی دانشگاه تربیت معلم.
- [۵] اردبیلی، یوسف. (۱۳۸۴). اصول و فنون راهنمایی و مشاوره در آموزش و پرورش. تهران: مؤسسه‌ی بعثت.
- [۶] بارکر، فیلیپ. (۱۹۸۷). خانواده درمانی پایه. ترجمه‌ی حسین دهقانی و زهره دهقانی (۱۳۸۲). تهران: انتشارات رشد.
- [۷] بارکر، فیلیپ. (۱۳۸۲). خانواده درمانی پایه، ترجمه‌ی محسن دهقانی و زهره دهقانی. تهران: رشد.
- [۸] باغی پور، زهرا. (۱۳۸۹). تأثیر آموزش مهارت‌های ارتباطی بر سازگاری زناشویی دانشجویان متأهل. پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید باهنر کرمان.
- [۹] باغی پور، زهرا. (۱۳۸۹). تأثیر آموزش مهارت‌های ارتباطی بر سازگاری زناشویی دانشجویان متأهل. پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید باهنر کرمان.
- [۱۰] البرز، فریبا. (۱۳۸۶). اثربخشی آموزش مهارت‌های زندگی بر اساس برنامه‌ی سازمان بهداشت جهانی در رضایت زناشویی زنان مراجعه‌کننده به مراکز مشاوره بهزیستی. پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد.
- [۱۱] برنز، دیوید. (۱۳۸۸). از حال بد به حال خوب ترجمه‌ی مهدی قراچه باغی. تهران: آسیسم.
- [۱۲] برنشتاین، فیلیپ اچ و برنشتاین، ماری تی (۱۳۸۴). زناشویی درمانی از دیدگاه رفتاری - ارتباطی ترجمه سیدحسن پور عابدی نائینی و غلامرضا منشی. تهران: رشد.
- [۱۳] بولتون، رابرت. (۱۳۸۳). روانشناسی روابط انسانی (مهارت‌های مردمی) ترجمه‌ی حمید رضا سهرابی و افسانه حیات روشایی. تهران: رشد.
- [۱۴] بولتون، رابرت. (۱۹۹۶). روانشناسی روابط انسانی (مهارت‌های مردمی) ترجمه‌ی حمید رضا سهرابی و افسانه حیات روشایی. تهران: رشد.
- [۱۵] نقی زاده، زیبا، رضایی پور، افسر، مهران، عباس. علیمردای، زینب. (۱۳۸۵). بکارگیری مهارت‌های ارتباطی توسط ماماها و ارتباط آن با رضایتمندی مراجعین. مجله‌ی دانشکده‌ی پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی کرمان.
- [۱۶] تونزده جانی، حسن، صدیقی، کاظم، نجات، حمید و کمالی پور، نسرين. (۱۳۸۶). اثربخشی آموزش‌های شناختی- رفتاری عزت نفس بر سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان فصلنامه دانش و پژوهش در علوم تربیتی.
- [۱۷] جاری، حسن. دلاورپور، محمدآقا. (۱۳۸۵). آیا افراد کمرو فاقد مهارت‌های ارتباطی اند؟ فصلنامه‌ی روانشناسی ایران.
- [۱۸] جاری، حسن. فداکار، محمد مهدی. (۱۳۸۴). بررسی تدثیر دانشگاه بر مهارت‌های ارتباطی بر اساس مقایسه‌ی دانش‌آموزان و دانشجویان. دانشور.
- [۱۹] خلجی، محمد. (۲۰۰۹). رسانه‌های نوین و توسعه. مرکز تحقیقات و مطالعات رسانه‌ای همشهری. www.hccmr.com.
- [۲۰] خوشکام، سمیرا. (۱۳۸۵). بررسی تأثیر آموزش برنامه‌ی ارتباط بر بهبود روابط و سلامت روانی زوجین شهر اصفهان. پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، دانشکده‌ی علوم تربیتی و روانشناسی.
- [۲۱] خیر، محمد. (۱۳۸۶). رابطه‌ی شکست تحصیلی با زمینه‌ها و شرایط خانوادگی. مجله‌ی علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز. دوره‌ی ۱ و ۲.
- [۲۲] دلاور، علی. (۱۳۸۳). مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی، تهران: نشر رشد.
- [۲۳] دلاور، علی. (۱۳۸۶). احتمالات و آمار کاربردی. تهران: رشد.
- [۲۴] دلاور، علی. (۱۳۸۶). روش آماری در روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه پیام نور تهران.
- [۲۵] دودانگه. (۱۳۷۵). بررسی رابطه‌ی علی جنسیت، عملکرد قبلی ریاضی، منابع خودکارآمدی ادراک شدت ریاضی، هدف گذاری، باورهای خودکارآمدی ریاضی در دانش‌آموزان سال دوم دبیرستانهای شهر اهواز. مجله‌ی علوم تربیتی و روانشناسی.

- [۲۶] رشیدی، اسماعیل. مهرناز، شهرآرای. (۱۳۸۷). بررسی رابطه ی خلاقیت با منبع کنترل و فصلنامه ی اندیشه های تازه در علوم تربیتی، سال سوم، شماره ی سوم.
- [۲۷] ساعی، منصور. (۱۳۸۷). نقش رسانه ها در انتقال ارزشها و پدیده ی شکاف هنجاری و ارزشی نسل ها. [Hattp://www.bpdanesh.com](http://www.bpdanesh.com)
- [۲۸] سیاوشی، حسین. نوایی نژاد، شکوه. (۱۳۸۴). رابطه بین الگوهای ارتباط زناشویی و باورها ی غیرمنطقی دبیران دبیرستانهای شهر ملایر. فصلنامه ی تازه ها و پژوهش ها، مشاوره. جلد ۴. شماره ۱۵.
- [۲۹] سیف، دیبا. (۱۳۸۶). رابطه ی باورهای انگیزشی با رویکردهای یادگیری در میان جمعی از دانشجویان رشته ی پزشکی و مهندسی دانشگاه های شیراز. مجله ی علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهیدچمران اهواز، سال چهارم شماره ۱ و ۲.
- [۳۰] سیف، علی اکبر. (۱۳۸۰). روانشناسی پرورشی (روانشناسی یادگیری و آموزشی)، تهران: انتشارات رشد.
- [۳۱] سیف، علی اکبر. (۱۳۸۳). روان شناسان پژوهشی (روانشناسی یادگیری و آموزش). تهران: نشر، آگاه.
- [۳۲] سیف، علی اکبر. (۱۳۸۵). تغییر رفتار و رفتار درمانی نظریه ها و روش ها. تهران: روان.
- [۳۳] سیف، علی اکبر. (۱۳۸۶). روش های اندازه گیری و ارزشیابی آموزش. تهران: نشر دوران.
- [۳۴] سیف، د. لطیفیان، م. (۱۳۸۱). تأثیر خودداری و احساس تنهایی بر بهداشت روانی نوجوانان سرآمد و عادی. خلاصه مقالات اولین همایش ملی استعدادهای درخشان- شیراز.
- [۳۵] شریفیان، اکبر. (۱۳۸۱). عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان شاهد. فصلنامه ی علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی.
- [۳۶] شولتس، دوا. (۱۳۸۴). روانشناسی کمال. ترجمه ی گیتی خوشدل، تهران: نشر نو.
- [۳۷] فاتحی، یونس. (۱۳۹۰). بررسی شیوع اهمال کاری تحصیلی و ارتباط آن با خودکارآمدی تحصیلی و عادت های مطالعه در دانش آموزان مقطع متوسطه شهر شیراز. پایان نامه کارشناسی ارشد. روانشناسی عمومی. دانشکده ی علوم تربیتی و روانشناسی. دانشگاه فردوسی مشهد.
- [۳۸] فتی، لادن. موتابی، فرشته. محمدخانی، شهرام. کاظم زاده، مهرداد. (۱۳۸۵). آموزش مهارت های زندگی. تهران: اسایش.
- [۳۹] فرهنگی، علی اکب. (۱۳۸۲). ارتباط انسانی (مبانی). تهران: خدمات فرهنگی رسا.
- [۴۰] قهاری، شهربانو. (۱۳۸۵). راهنمای آموزشی مهارت های ارتباطی. تهران معاونت دانشجویی و فرهنگی مرکز مشاوره دانشجویی دانشگاه تهران.
- [۴۱] گلمن، دانیل. (۱۹۹۸). هوش هیجانی. ترجمه نسرين پاسارد (۱۳۸۰). تهران: انتشارات رشد.
- [۴۲] حسینیان راد، مهدی. (۱۳۸۴). ارتباط شناسی (ارتباط انسانی و میان فردی گروهی). تهران: سروش.
- [۴۳] محمودی راد، مریم. راستهف حمید رضا. افقه، سوسن. براتی سده، فرید. (۱۳۸۶). بررسی نقش آموزش مهارت های ارتباطی و حل مسئله اجتماعی بر عزت نفس و هوشبهر دانش آموزان مقطع سوم دبستان توانبخشی
- [۴۴] مک کی، مینو، فانینگ، پاتریک، پالگ، کیم. (۱۳۹۱). مهارت های زندگی زناشویی ترجمه ی شهرام محمد خانی و قدرت عابدی. تهران: ورای دانش.
- [۴۵] میرکمالی، سید محمد. (۱۳۸۹). «رهبری و مدیریت آموزشی» تهران: نشر سیطرون.
- [۴۶] میلر، شراد. میلر، فیلیس. نانالی، الام. واکمن و دانیل. (۱۳۸۵). آموزش مهارت های ارتباط زناشویی (حرف زدن و گوش دادن به یکدیگر). ترجمه فرشاد بهاری. تهران: رشد.
- [۴۷] میلر، شراد. میلر، فیلیس. نانالی، الام. واکمن و دانیل. (۱۳۹۰). آموزش مهارت های ارتباط زناشویی (حرف زدن و گوش دادن به یکدیگر). ترجمه فرشاد بهاری. تهران: رشد.
- [۴۸] ناصری، حسن. (۱۳۸۶). مهارت های زندگی (ویژه ی دانشجویان). تهران: معاونت امور فرهنگی و پیشگیری سازمان بهزیستی کشور.
- [۴۹] ناصری، حسین. ریحانه نیک پرور. (۱۳۸۳). بررسی اثربخشی آموزش مهارت های زندگی بر بهداشت روانی دانشجویان. دومین سمینار سراسری بهداشت روانی دانشجویان.
- [۵۰] هارجی، اون ساندريا کریستین. دیتون، دیوید. تاون، جوردنز. (۱۳۸۷). مهارت های اجتماعی در ارتباطات میان فردی. ترجمه ی خشایار بیگی و مهرداد فیروز بخت. تهران: رشد.

- [۵۱] هارجی، ا.ون. ساندز، کریستین و دیکسون، دیوید. (۱۹۸۶). مهارت های اجتماعی در ارتباطات میان فردی ترجمه ی مهرداد فیروز بخت و خشایار بیگی (۱۳۸۷)، تهران: رشد.
- [۵۲] هارجی، ا.ون، ساترز، کریستین، دیکسون، دیوید، تاون، جوردنز. (۲۰۰۴). مهارت های اجتماعی در ارتباطات میان فردی. ترجمه ی خشایار بیگی و مهرداد فیروز بخت. تهران: رشد.
- [53] Akhond zade . k, Hosaini. A , salehi. Sh : critical thinking and clinical decision making in nursing , first edition, Isfahan university of Medical sciences. 2006. 23-32.
- [54] Anderson, G.(2007) socialization of school and study progress. Australian journal of education , 5 (3). 246-290.
- [55] Atkinson J w. 1987. Motivational effect in scaled of ability and educational achievement In I.J.Fyanns. Achivement motivation new yourk: plenumpress.
- [56] Bloom, H.(2001). Correlation between motivation and study progress school leardshhip& Management journal .23(3). 264-290. .
- [57] Brown, N.w, & cross, E.J.(1997). Coping resource and journal. Family environment for female engineering students. College student journal, 31(2), 282-290.
- [58] Fongtyn ME, cahill M. the use of chinal log to improve nusing students metacognition : A pilot study. Journal of advanced Nursing. (1998). 28(1): 54-124.
- [59] Garner R. Alexandr P- 1983. Me taconition: Answered and unanswered questions. Educational psychologist, 24,58.
- [60] Ghodsi A. thinking of curricula and teaching, 2001. 66-72.
- [61] Lawerence P. personality psychology translated by my javadi and Alderman P. Tehran: Ayesh 2002.
- [62] Merier, A.(1999). Social capital and school Achivement among Adolescent. University of Wisconsin, No . 99,p 1-60.
- [63] Mousavi, SV. The relationship between attribution styles And students self Esteem of university students . journal of psychology & Education:1388.
- [64] Muigs Ro. Predictors of academic achievement and academic self- concept, along itudinal perspective. BrJ Educ psychlogy1997 sep. 6 (pt,3). Pp:R63-44.
- [65] Nimi P-M , & vainiomaki, P.T.(1990) . Melical students, academic distress , coping and a chierement strategies during the preclinical years teaching and learning in medicine,11(3), 123- 135.
- [66] Parkins , Sy. Exploring Hope : Ajourney with Tanzanian adolescent in a school setting , thesis for the degree of master of educational in counseling psychology, department of educational in counseling psychology, department of educational, Alberta, 1997.
- [67] Reber As. Reber E. penguin dictionary of psychology. London: Penguin Books, 2002.
- [68] Shariatmadari A. traning philosophy & Educational thought, students Book Iranian Agency. 1994.
- [69] Smith EE, Nolen – Hoeksema S , fredrickson B , loflus G. Atkinson and Hilgard,s introduction to psychology. New york: wadsworth pub. 2002.3.
- [70] Stratton, T.D , Saunders , J.A. Elam, C.L. chang in medical students emotional intelligence : An exploratory study.teaching learning of medicine , 2008, 20 (3): 279-84.
- [71] Valberg's . (2009). Coefficient of correlation between size of motivation an study progress. NA
- [72] Valberg's .(2009). Conficient of correlation between size of motivation and study progress. NASPA journal(students affairs administrators in higher education).
- [73] Walberg, g, h, J. (1987). Anation at risk : retrospect and propet . In Im (pp. 229- 30). Bcrkeley.
- [74] Z amini Gh , Amir M.(movafeghiatte tehsil az dide farhikhtegane keshavarzi , journal of shiraz university(2003). 1(35). 94-109.